

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ДРАМА В ОБУЧЕНИЕТО НА БЪДЕЩИ УЧИТЕЛИ ПО БИОЛОГИЯ

Ася Асенова, Камелия Йотовска
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Приложението на образователната драма в професионалната подготовка на бъдещите учители по биология е проблем с особена актуалност, който дава възможност да се постави акцент върху специално организирани ситуации, в които обучаемите чрез преживяване и емоционална рефлексия придобиват различни знания, умения и професионални компетентности.

В настоящата статия е представен образователният потенциал на драма метода за формиране на професионални компетентности на бъдещите учители по биология. Представен е цялостен модел за имплементиране на елементите на образователната драма в конкретна педагогическа дисциплина в рамките на обучението на бъдещи учители по биология.

Keywords: drama education; training of pre-service teachers in biology; pedagogical model

Увод

Професионално-педагогическата подготовка на бъдещите учители по биология е проблем с особена актуалност, обуславяща се от неговата социална и педагогическа значимост. Формирането на професионални компетентности се реализира в рамките на различни интерактивни методи и форми на педагогически практики, определени в Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“.

Приложението на съвременни интерактивни методи (в т.ч. и образователната драма) би могло да се разглежда като един от факторите за овладяване на професионално-педагогически умения, навици и опит и като начин за развитие на педагогическото мислене и прилагане на теоретичните знания в практическата дейност.

Безспорен факт е, че по-добре се запомня и интегрира в личния опит това, което е емоционално натоварено и преживяно. В този смисъл, приложението на образователната драма в професионалната подготовка на бъдещите учители по биология дава възможност да се постави акцент върху

специално и целенасочено организирани ситуации и взаимодействия, в които обучаемите чрез преживяване и емоционална рефлексия (осъзнаване на своите чувства и емоции) придобиват различни знания, умения и професионални компетентности.

1. Същност на образователната драма като интерактивен метод на обучение

Драма базираната педагогика (drama based pedagogy) е събирателен термин за интеграция между обучение и изкуство, който включва различни учебни „инструменти“ (включително интерактивни игри, импровизации и ролеви игри), предназначени да бъдат използвани в процеса на обучение във връзка с учебната програма. Lee et al. (2014) проучват 47 квазиекспериментални изследвания в областта на драма базираната педагогика, проведени в периода 1985 – 2014 г. Метаанализът на това изследване води авторите до заключение, че драма базираната педагогика има значително влияние с положителен знак върху постигнатите резултати в учебните заведения. Ефектите са били най-силни в три инварианта: (а) когато процесът е управляван от учител в класна стая или изследовател, (б) когато са включени повече от пет урока, и (в) е интегрирана в изкуства, английски език или природни науки (Lee et al., 2014). В педагогическата литература драмата, като метод на обучение, се свързва с „потребността да се видим отстрани, но да сме невидимо включени, да изживеем още веднъж силни емоции, но да сме защитени от унищожителното им действие, да се докоснем до вътрешния свят на другите, но никой да не знае за собствените ни дълбоки страхове, да се превъплътим в други хора и да се потопим в други светове, но всъщност да бъдем самите ние в нашия свят, да мечтаем, като непрекъснато трансформираме сценариите, създадени от другите и от самите нас“ (Vasileva, 2002, 2005).

Драма обучението наподобява в голяма степен театралния процес, тъй като предполага влизане в алтернативна реалност, действено пребиваване в нея и ясен изход по предварително зададени параметри и в условията на контролирана образователна среда (Sharp, 2016). В научната литература освен термина образователна драма (educational drama) се използват и други термин – theater-in-education, process drama.

По същество драма методът се определя като ефективен за формиране на знания, умения и компетентности в даден образователен контекст на алтернативна реалност (въображаема ситуация), наситена с връзки, взаимоотношения, конфликти и разнообразни поведенчески модели. Образователният потенциал на този метод се изразява във възможността обучаемите да се превъплътят в различна роля и по този начин да опознаят собствената си личност и личността на другите през призмата на нереалното (Nikolova, 2013; Munday, 2015; Neelands & Goode, 2015).

Драмата отразява ситуации от живота и ежедневието на хората едновременно по реален и метафоричен начин. Същността ѝ се изразява в създаването на история чрез приемане на определени правила и роли, на определено място и време. Представа реалния живот във всичките му измерения.

Според Р. Василева драма методът се характеризира със следните особености:

- създава се реалност извън обикновения живот – алтернативна, драма реалност;
- съчетават се едновременно факти и събития от реалния живот и тяхното преосмисляне в пространството на желаното или идеалното;
- драма реалността позволява многократно повторение на едно и също действие, като така се усъвършенства непрекъснатото произвеждане на образи и събития по начин, който ние искаме да видим;
- драма пространството е социално защитено пространство, което е създадено с определена образователна цел;
- в рамките на метода алтернативната реалност се моделира като формално естество с начало, развитие и край. Това е характеристика на типично изкуствена, неистинска реалност.

Образователната драма включва въображението и чувствата на обучаемите, помага им да придадат смисъл на фактите и явленията, на ситуацияите, на феномените, дори на отношенията между хората.

2. Образователен потенциал на драма метода за формиране на професионални компетентности на бъдещите учители по биология

За педагогическата практика не е ново разбирането, че обучаемите са активни „строители“ на собствените си знания и личностното развитие е резултат от интерактивни процеси в хода на обучението, сред които съществено място заемат различните форми на дидактически игри, които създават благоприятна среда за формирането на посочените процеси¹⁾ (Piaget, 1952; Bergen, 1988; Smilansky & Shefatya, 1990; Berk & Winsler, 1995). Интерактивните методи, както и драма методът, дават възможности на обучаемите да разберат света, да си взаимодействат с други в контекста на определена педагогическа ситуация, да се изразят и контролират емоциите и да се развие творческият потенциал на личността.

В практиката е доказана по безспорен начин ефективността на образователната драма като средство за ефективно когнитивно и афективно развитие на обучаемите (б.а. в т.ч. и на бъдещите учители по биология), чрез което се подпомага процесът на себеизразяване, самоконтрол и рефлексия в определена моделирана от преподавателя реалност.

Образователната драма подпомага развиването на интересите на обучаемите в други форми на науката и изкуството, което я прави изключително важен

инструмент за подпомагане на образователния процес (Chukwu-Okoronkwo 2011; Neelands & Goode, 2015).

Според М. Николова образователната драма има за цел търсенето на знание, включващо всички аспекти на личността на обучаемия: духовно, морално, емоционално, интелектуално и физическо (Nikolova, 2013, 2014).

Драмата се използва като стратегия на преподаване и учене, чрез която се трансформира традиционната среда на учене, като се поставя акцент върху колаборацията, създаване на нова образователна среда, базирана на творческо и критично проучване и изразяване на личностна позиция по определен проблем. Не на последно място, драма методът осигурява възможност за осъзнаване и анализ на собствените ни когнитивни процеси, което е свързано с реализиране на една от целите на образованието, а именно развитието на емоционална интелигентност.

Творческата драма има значителен и положителен ефект върху академичните постижения и качествените констатации показват, че тя влияе върху постиженията и резултатите в различни области, като цяло (Batdi & Batdi, 2015; Bulut, 2016).

Приложението на творческата драма в обучението (в т.ч. и в професионалната подготовка на бъдещи учители по биология) създава условия за ориентиран към обучаемия образователен процес, в рамките на който се изразява социална и активна позиция по определен проблем. Тези особености съдържателно доближават метода до конструктивистката теория за учене. Една от особеностите на конструктивизма е, че на обучаемите се предоставят знания за това как да се учи, т.е. метапознание, а оттук и формиране на потребността от „учене през целия живот“ (life long learning). Това означава, че ученето не е просто процес на получаване, натрупване и преработване на информация, а активен процес, при който личността конструира индивидуален познавателен образ на действителността. От тази гледна точка, целта на обучението (в т.ч. и в професионалната подготовка на бъдещи учители по биология) е да се подпомогне процесът на когнитивното развитие, т.е. изграждането и реструктурирането на познавателни структури. В този смисъл, драма методът осигурява на обучаемите възможност да търсят решения на познавателни задачи в ситуации, максимално близки до реалния живот, използвайки разнообразни стратегии за изпълнение на поставените цели.

В практиката на обучение, и особено в професионалната подготовка на бъдещите учители по биология, драма методът може да насърчи личната приспособимост, спонтанност, вербални и невербални техники, умения за сътрудничество, инициативност, въображение и творчески способности, които са необходими за изграждането на съвременната личност на бъдещия учител.

На фигура 1 са представени основните функции на творческата драма в рамките на професионалната подготовка на бъдещите учители по биология.

Фигура 1. Функции на образователната драма в професионалната подготовка на бъдещи учители по биология

Образователната драма по своята същност е творчески процес, който позволява на обучаемите да експериментират с разнообразни модели на поведение, да приемат различни роли и да интерпретират своя личен опит в различни педагогически ситуации с холистична насоченост спрямо различните стилове на учене (Heathcote & Draper, 1991; Ashton-Hay, 2005; Bulut, 2016; Toraman & Ulubey, 2016). Особено ценно е това в процеса на професионална подготовка на бъдещите учители по биология, при която този метод дава възможност за личностно и професионално развитие, за своеобразна рефлексия и оценка на собствения напредък в условията на „въображаемата реалност“, която се създава чрез творческата драма.

3. Приложение на елементите на образователната драма в обучението на бъдещи учители по биология

С помощта на специфични техники на образователната драма в процеса на обучение се осигурява ефективно усвояване на знания, умения и компетентности, стимулира се изразяването и споделянето на идеи, чувства и реакции.

От гледна точка на теория на игрите, драмата се определя като „мека игра“, което предполага възможности за моделиране и модифициране от страна на играчите в избрани направления с цел достигане до единна позиция (Howard, 1994).

За да се осъществи процесът на образователната драма, са необходими 3 предпоставки:

– *съдържание* (content) – отразява предмета на образователната драма; изхожда се от реална ситуация от живота; от опита на обучаемия или учебното съдържание;

– *въображаема ситуация* (the fictional lens) – обучаемите се ангажират с конкретна ситуация и герои, поставени в дилема, място или ситуация, съобразени с основното действие;

– *защитено пространство* (a safe environment) – за да се изгради доверие, да се избяга от чувството за страх и обучаемите да преодолеят своите бариери и задръжки, образователната драма трябва да предполага безопасно пространство и среда, в която да се чувстват удобно (Vasileva, 2005)¹⁾.

Изхождайки от така очертаните теоретични основи при организиране на образователната драма, методът е приложен в конкретна научна дисциплина („Защита при бедствия и първа долекарска помощ“), която е част от професионалната подготовка на бъдещите учители по биология. Дисциплината по учебен план е избираема за студентите от специалност „Биология и английски език“, III курс, Биологически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Използвана е творческата драма, като учебното съдържание, в рамките на което е организиран драма методът, е свързано с изучаването на основни техники и правила при оказване на първа долекарска помощ при някои групи инциденти (напр. алергичен шок, инфаркт, счупвания на кости на тялото, порезни рани, задавяне и др.).

Обучението за защита при бедствия и за оказване на първа долекарска помощ в началния, прогимназиалния и гимназиалните етапи на образование е регулирано в Закона за защита при бедствия (съгласно чл. 16, ал. 3 от закона). В българските училища това специфично обучение се провежда от **класните ръководители**. Обучението се провежда в **часа на класа** съгласно Указание за обучение за действия при бедствия, аварии, катастрофи, пожари и за оказване на първа помощ. Темите за **начален и прогимназиален етап** са 16 и са структурирани в три модула (I. Защита при бедствия; II. Пожарна безопасност и спасяване; III. Първа помощ). Темите за **гимназиален етап** са 7 и са структурирани в три модула (I. Защита при бедствия и аварии; II. Пожарна безопасност и спасяване; III. Първа помощ).

Чрез драма метода студентите избират конкретна тема, свързана с оказване на първа долекарска помощ, която е значима и интересна за тях, защото това ще ги активизира да измислят етюди или да пресъздават ситуации, пречупени през тяхната гледна точка. Крайният продукт, който трябва да създадат студентите в резултат от приложението на драма метода, е инструкционален видео туториал по зададен алгоритъм.

Образователната драма притежава свои характерни елементи, въз основа на които преподавателят може да моделира конкретна педагогическа ситуация, в рамките на която ще се интерпретира драма методът (Sharp, 2016). Интерпретация на елементите на образователната драма в конкретна педагогическа среда при обучението на бъдещи учители по биология е представена на табл. 1.

Таблица 1. Интерпретация на елементите на образователната драма в конкретна педагогическа среда

Елементи на образователната драма	Приложение на елементите в рамките на конкретна педагогическа среда при обучението на бъдещи учители по биология в рамките на дисциплината „Защита при бедствия и аварии и оказване на първа долекарска помощ“
Въображаемост Всяка драма ситуация протича в плана на въображението. Драма ситуацията изисква от обучаемите да си представят крайния продукт, преди да са си представили междинните етапи на неговото създаване. Тенденцията да се създават чрез въображаемата ситуация нови образи въз основа на съществуващите, е установена в общата психология на механизмите на въображението.	Студентите избират и си представят въображаема ситуация, свързана с визуализирането на избран от тях казус при оказване на първа долекарска помощ, в която резултатират определени символи на последствията от дадено поведение или действия.
Роля и герой Ползата от влизането в роля е, че обучаемият се научава да вижда света от гледната точка на някой друг, различен от него. Това спомага за съпричастност и тази съпричастност, на свой ред, повишава способността на обучаемия да разбере символи, значения и идеи, които са различни от неговите.	Студентите създават собствен сценарий, избират роля (роли), която ще пресъздадат в рамките на сюжетното действие. (Напр. Сценарии при оказване на долекарска помощ при счупване на горен крайник с подръчни материали, в които са изиграни основни правила и стъпки за адекватна реакция).
Действие Действието в образователната драма има неразривна връзка с идеята на текста, сценария или сюжета. Включеността на обучаемия в драмата е релевантна на етапа на развитие, който е достигнал. Въпреки това, чрез планиране и внимателна преценка на другите елементи, преподавателят може да направи участието на обучаемия максимално ефективно.	В конкретното действие студентите взаимодействат помежду си в съответствие със сценария, който сами изграждат за разрешаване на проблемите в ситуацията, в която се намират. В хода на действието първоначално замисленият сюжет може да се промени и това, на свой ред, води до развитието на характерите и образите на различните герои, които участват в ситуацията.

Поведенческа среда Поведенческата среда е начинът, по който обучаемите използват своето тяло и поведение като ресурс за определяне и организиране на своя разговор.	Поведенческата среда в конкретните студентски проекти се детерминира от избора на контекста, в който се възпроизвежда съответно бедствие или авария, отразено във видеото.
Език Специфично за хората средство за общуване. Езикът е символна система и в тази връзка, говорът търси и предоставя контекст.	Езикът, който студентите използват във видеопроектите си, е съобразен, от една страна, с контекста на ситуацията, която се възпроизвежда, а от друга – с възрастовата група, за която е предназначен даденият учебен ресурс.
Обстановка Обстановката е социалната и пространствената рамка, в която се случва взаимодействието. Тя притежава две определящи характеристики в образцователната драма: – обстановката, където се случва измисленото действие; – използването на реална обстановка или наличното пространство за осъществяване на взаимодействието.	В рамките на всеки сценарий, създаден от студентите, се планира и режисира обстановката, в която се разгръща драма методът. Едно от изискванията тук е да се запази максимална близост до реалността както по отношение на конкретно изиграния инцидент, така и на мястото, на което той може да се случи.
Време Всяко драматично действие не само в образованието, но и в цялото човешко съществуване, се провежда в определено измерение на времето. Времето е важен елемент, тъй като всеки един от героите, включен в историята, може да реализира бъдещото си развитие специфично в зависимост от времето.	„Измислената“ ситуация, в която се осъществява дадено действие на студента, включва планиране на особености, като: какво могат да направят героите; какви са мислите и чувствата на героите; предишни взаимоотношения, които са имали; къде могат да бъдат героите; какво може да се случи с някого от тях; какво се е случило с другите герои в образователната драма.
Завръзка Формиране състава на героите, техните действия, изходи, предпочитания, възможни начини на решения.	Формирането на състава на героите, техните действия, изходи, предпочитания, възможни начини на решения се определя в съответствие с избраната ситуация, която ще се изиграе и от предварителния сценарий, който се съгласува с преподавателя. Крайният продукт, който трябва да създадат студентите, е инструкционален видео туториал по зададен алгоритъм.
Развитие Оформяне на позициите на героите, информиране един друг за своите позитивни и негативни позиции.	

Кулминация Тя възниква, когато героите в драмата са изправени пред противоречиви нужди, избор и желания, а това води до несигурност. Чрез кулминацията действието в образователната драма продължава напред и води до развитие на героите.	Източникът на напрежение, характерен в конкретната ситуацията, моделирана от студентите, е разпознаваем по реакцията на героите към него. Кулминацията се поражда поради конфликт на потребности, избори или желания, един или повече от героите се изправят пред дилема, свързана с оказване на адекватна помощ при конкретен инцидент.
Изпълнение Осъществяване на практика на плана от героите на драмата чрез положително или отрицателно решение.	То се детерминира от предварително изградения сценарий и съответните роли, които трябва да изиграе студентът.
Значимост Драмата, както и всички творчески усилия, имат за цел да изяснят, да осветлят, да обяснят или да интерпретират човешкия опит. Въпреки това, независимо дали драмата е трагедия, комедия или драма в класната стая, нейното значение има голяма полза за човешкия опит.	Значимостта на всяка конкретна ситуация, интерпретирана от студентите чрез драма метода, се извежда като алгоритъм от последователни стъпки за реакция при всеки конкретен казус (визуализирана травма при инцидент).

Заклучение

Образователната драма е сравнително нов метод за организиране на процеса на обучение във ВУЗ (т.ч. и при подготовката на бъдещи учители по биология), но който предоставя уникален начин на обучение, който според редица автори трябва да бъде неизменна част от опита на обучаемите.

Чрез активно включване в образователната драма студентите придобиват уникални свои лични преживявания, като прилагат своите знания, отношения, модели на поведение.

Драма методът, като многоизмерен, ориентиран към социално и естетическо разбиране феномен, се явява сам по себе си интегриращ модел за ефективно учене и преподаване.

Образователната драма е жанр, който включва студентите – бъдещи учители по биология, в процес на импровизация и проучване, което води до промяна на педагогическата среда, в която се организира професионалната им подготовка, и повишаване на качеството на процеса на обучение, като цяло.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Education, A. (1999). Drama. Art history, Music Appreciation, Recitation Music/ Dance: Modern.
2. Ashton-Hay, Sally (2005). Drama: Engaging all Learning Styles. In Proceedings 9th International INGED (Turkish English Education Association) Conference, Economics and Technical University, Ankara Turkey, 1 – 19.
3. Munday, C. R. (2015). Conceptualising the drama classroom as community: a case study approach to effective learning and teaching. (<http://hdl.handle.net/2123/12867>)
4. Николова, М. (2014). Приложение на идеите за театър в образованието в българската училищна практика, 2, 69 – 82.
5. Sharp, J. (2016). Drama in SPRACHPRAXISJI at a German University English Department: Practical Solutions to Pedagogical Challenges, 14, (1), 20 – 35.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Batdı, V., & Batdı, H. (2015). Effect of Creative Drama on Academic Achievement. A Meta-analytic and Thematic Analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(6), 1459 – 1470.
- Bergen, D. (1988). *Play as a Medium for Learning and Development*. Portsmouth, NH: Heinemann, 45 – 53.
- Berk, L. and Winsler, A. (1995). *Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education*. Washington, DC: NAEYC, 154.
- Bulut, N. (2016). Preservice Mathematics Teachers' Perceptions of Drama Based Instruction. *Eurasia Journal of Mathematics. Science & Technology Education*, 12(8).
- Chukwu-Okoronkwo, S. O. (2011). Creative Dramatics as an Effective Tool in Contemporary Education: A Pedagogical Discourse. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 111.
- Heathcote, D., & Draper, I. (1991). *Making Drama Work: Curriculum Matters: Tape 1: Drama: Sign and Insight*. Newcastle: Audio Visual Centre, University of Newcastle upon Tyne.
- Howard, N. (1994). Drama theory and its relation to game theory. Part 1: dramatic resolution vs. rational solution. *Group Decision and Negotiation*, 3(2), 187 – 206.
- Lee, B. K., Patall, E. A., Cawthon, S. W. & Steingut, R. R. (2014). The Effect of Drama-Based Pedagogy on PreK–16 Outcomes A Meta-Analysis of Research From 1985 to 2012. *Review of Educational Research*, 312.
- Neelands, J. & Goode, T. (2015). *Structuring drama work*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Nikolova, M. (2013). Obrazovatelnata drama. Sashtnost, osobenosti predizvikatelstva v nachalnoto uchilishte. *Spisanie na Sofiyskiya universitet za obrazovatelni izsledvaniya*, 1, 77 – 87. [Николова, М. (2013). Образователната драма. Същност, особености предизвикателства в началното училище. *Списание на Софийския университет за образователни изследвания*, 1, 77 – 87].
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*, New York: International Universities Press., 8, (5), pp. 18 – 1952.
- Smilansky, S. & Shefatya L. (1990). Facilitating play: A Medium for Promoting Cognitive, Socioemotional, and Academic Development in Young Children. Gaithersburg, MD: *Psycho-social & Educational Publications*, 315.
- Toraman, Ç. & Ulubey, Ö. (2016). The Effect of Creative Drama Method on the Attitude towards Course: A Meta-Analysis Study1. *Journal of Educational Sciences Research, International e-Journal*, 6 (1), 87 – 115.
- Vasileva, R. (2002). *Zashto da obuchavame igraeyki*. Sofia: Faber. [Василева, Р. (2002). *Защо да обучаваме играейки*. София: Фабер].
- Vasileva, R. (2005). *Obuchenieto kato drama interpretatsiya*. Sofia: Faber [Василева, Р. (2005). *Обучението като драма интерпретация*. София: Фабер].

THE INTEGRATION OF DRAMA EDUCATION INTO TRAINING OF PRE-SERVICE BIOLOGY TEACHERS

Abstract. The application of drama education in the training of pre-service teachers in biology is an issue of particular relevance, which allows focusing on specially organized situations where students acquire different knowledge, skills and professional competencies based on experiential and emotional reflection. This article presents the educational potential of drama method of formation of professional competence of pre-service teachers in biology. Presented a comprehensive model to implement the elements of drama education in a specific pedagogical discipline in the training of pre-service teachers in biology.

✉ **Dr. Asya Asenova, Assoc. Prof.**
Ms. Kamelia Yotovska, Assist. Prof.

Department of Biology Education
Faculty of Biology
University of Sofia
Sofia, Bulgaria

E-mail: asya_asenova@yahoo.com
E-mail: kami_yotovska@abv.bg